

Lausunto sivistysvaliokunnalle hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lain muuttamisesta (HE 60/2023 vp)

Suomen nuorisolan kattojärjestö Allianssi kiittää sivistysvaliokuntaa mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lain muuttamisesta.

Yleistä lakiesityksestä

Esityksessä ehdotetaan, että Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lain mukaisten nuoren kuntoutusrahan ja ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan vähimmäismäärän tasoa lasketaan ja ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan laskukaavaa muutetaan. Jatkossa Kansaneläkelaitoksen kuntoutusrahassa olisi vain yksi vähimmäismäärä, sekä vain yksi laskukaava vähimmäismäärän ylittävälle kuntoutusrahoille.

Allianssi suhtautuu kriittisesti nuoren kuntoutusrahan ja ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan vähimmäismäärän tason laskemiseen. Esitystä perustellaan yhdenvertaisuudella, mutta samaan aikaan suunnitellulla leikkauksella vaikeutetaan jo valmiiksi vaikeassa asemassa olevien nuorten kuntoutumisen mahdollisuuksia. Nuoren kuntoutusrahan taustalla ovat useimmiten mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt. Vuoden 2017 alussa takuueläkkeen tasolle korotettu kuntoutusraha on toiminut kannusteena nuorille osallistua kuntoutukseen ja edistänyt

nuorten toimintamahdollisuuksia. Nämä korotetut kuntoutustukitasot ovat olleet voimassa vasta vain muutaman vuoden.

Allianssi haluaa ilmaista vakavan huolensa siitä, että leikkaus kuntoutustuen tasoon kohdistuu erityisesti nuoriin ja nuoriin aikuisiin, ja nuorten ikäryhmässä etenkin haavoittuvassa asemassa oleviin nuoriin. Kelan mukaan vuonna 2021 lähes 14 000 nuorta sai nuoren kuntoutusrahaa. Nuorten kuntoutustuen saajat ovat 16-19-vuotiaita ja lisäksi ammatilliseen kuntoutukseen osallistuvista suurin osa on 16-34-vuotiaita. Ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutustuen sekä nuorten kuntoutustuen vähimmäismääräisen tason alentaminen tarkoittaa noin 100 euron leikkausta kuukausittaiseen etuuteen.

Useat hallituksen suunnittelemaat leikkaukset kohdistuvat nimenomaan nuoriin. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaiseman yhteisvaikutusten arvioinnin mukaan hallituksen suunnittelemien sosiaaliturvamuutosten suurimmat vaikutukset kohdistuvat nuoriin ikäpolviin. Lisäksi muiden sosiaaliturvaan kuuluvien etuuksien ja palvelujen käyttö on nuoren kuntoutusrahaa saaneilla merkittävästi yleisempää verrattuna samanikäisiin nuoriin. Nuoren kuntoutusraha on kohdentunut sellaisiin nuoriin, joilla on merkittävässä määrin tuen, sairausperusteisten etuuksien ja terveys- ja sosiaalipalvelujen tarvetta. Vuonna 2021 22 prosenttia nuoren kuntoutusrahan saajista sai perustoimeentulotukea ja 33 prosenttia sai yleistä asumistukea.

Nuoren kuntoutusrahan saajilla lähes kaikilla on mielenterveysongelmia - vuoden 2020 lopussa nuoren kuntoutusrahaa saaneista noin 90 prosenttia sai etuutta mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden vuoksi. Lasten ja nuorten mielenterveyden oireilun lisääntyminen näkyy monissa eri tutkimuksissa ja esimerkiksi lasten ja nuorten ADHD-lääkkeiden käyttö on viime vuosina yleistynyt Suomessa voimakkaasti. Niiden 8.- ja 9.-luokkalaisten osuus, jotka kertoivat vuoden 2023 Kouluterveyskyselyssä kohtalaisesta tai vaikeasta ahdistuneisuudesta (GAD7-mittari), on lisääntynyt merkittävästi aiempiin Kouluterveyskyselyihin nähden. Erityisesti tyttöjen keskuudessa kasvu on ollut hurjaa: vuonna 2013 16,4 % 8.- ja 9.-luokkalaisista tytöistä

kärsivät vastaustensa perusteella kohtalaisesta tai vaikeasta ahdistuneisuudesta, kymmenen vuotta myöhemmin vuonna 2023 samanikäisten tyttöjen luku on kohonnut 34,1 prosenttiin. Samanaikaisesti lasten ja nuorten psykiatristen palveluiden tilanne on valtakunnallisesti hyvin vaikea. Ei siis ole tutkimusten valossa poliittisesti kestävää odottaa nuoren kuntoutustuen saajien ikäryhmässä mielenterveyden haasteiden vähentymistä tai opiskelukyvyn merkittävää, koko ikäryhmää koskevaa kohenemistä.

Hallituksen esityksen tavoitteena on tasapainottaa valtiontaloutta ja tuoda säästöjä julkiselle sektorille pääministeri Orpon hallituksen ohjelman mukaisesti. Allianssi suhtautuu kuitenkin kriittisesti siihen, millaista todellista säästöä yhteiskunnalle tuottaa se, että heikossa asemassa olevilta nuorilta heikennetään mahdollisuuksia kuntoutua, kouluttautua, päästä osaksi työelämää ja toimia aktiivisena jäsenenä osana yhteiskuntaa.

Mitä suurimmissa määrin nuoria koskevassa esityksessä tulisi myös nuorisolain perusteella kuulla nuoria itseään, mitä ei ole nykyisessä valmisteluprosessissa riittävässä määrin tehty. Allianssi haluaa nostaa esiin myös erillisten nuorivaikutusten arvioinnin tärkeyden. Nuorivaikutusten vahvemmallalla arvioinnilla saadaan selville lainsäädännön mahdolliset vaikutukset nuoriin erityisryhmänä. Allianssi vaatii, että muutosten nuorivaikutuksia arvioidaan tarkasti, mikäli lainsäädäntö tulee ehdotetun kaltaisena voimaan. Nuorivaikutusten arvioiminen ennakoivasti parantaisi lainvalmistelun laatua ja varmistaisi, ettei tehtävillä päätöksillä aiheuteta yksilöille ja yhteiskunnalle kalliiksi tulevaa vahinkoa nuorten hyvinvoinnille.

Hallituksen esitys opiskelun ja koulutuksen näkökulmasta

Hallituksen esityksen mukaan kuntoutustuen tavoitteena on ollut tukea ja kannustaa osatyökykyisiä nuoria ja työelämään kiinnittymättömiä osatyökykyisiä aikuisia ammatilliseen kuntoutumiseen, opiskeluun ja työllistymiseen sekä ehkäistä työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisiä. Lisäksi tavoitteena on ollut parantaa nuorten, joilla on opiskelukykyyyn vaikuttava sairaus tai vamma, mahdollisuuksia suorittaa ammatillinen tutkinto ja siten edistää heidän pääsyään työelämään, itsenäistä selviytymistään,

osallistumistaan ja sosiaalista hyvinvointiaan. Nuoren kuntoutusrahan vähimmäismäärän tavallisen kuntoutusrahan vähimmäismäärää korkeampaa tasoa on perusteltu sillä, että takuueläkkeen kanssa saman suuruinen vähimmäismäärä kannustaa nuorta mieluummin kuntoutumaan nuoren kuntoutusrahalla ja suorittamaan toisen asteen koulutuksen työkyvyttömyyseläkkeelle hakeutumisen sijaan.

Kelan mukaan nuorten ammatillisen kuntoutuksen yleisin kuntoutusmuoto on ammattikoulutus. Koulutusta ammatillisena kuntoutuksena saaneista suurin osa opiskelee ammatillisessa oppilaitoksessa tai kansanopistossa.

Korkeakouluopiskelijoista noin 20 % on osaopiskelukykyisiä ja tuoreen Eurostudentin mukaan 58 % heistä kokee toimeentulovaikeuksia. Kuntoutustuki on monelle heistä keskeinen tukimuoto. Kuntoutustuen saaja ei voi saada opintotukea, eli pientä etuutta ei voi täydentää esimerkiksi opintolainalla. Työssäkäynti ei kuntoutustuen turvin opiskelevalle nuorelle ole vaihtoehto toimeentuloa täydentämään. Kuntoutustuen tasoa laskemalla jo valmiiksi vaikeassa asemassa olevien nuorten tilanne vaikeutuisi entisestään. Erittäin niukalla toimeentulolla itsensä kuntouttaminen ja opinnoissa pärjääminen on entistä hankalampaa. Vuonna 2022 yhteensä 3 065 henkeä osallistui korkeakoulutukseen ammatillisena kuntoutuksena. Heistä 847 oli 16-24-vuotiaita ja 1 713 oli 25-34-vuotiaita. Suurin osa korkeakouluopintoihin ammatillisena kuntoutuksena osallistuvista on nuoria tai nuoria aikuisia.

Hallitus tavoittelee koulutustason nostoa, mutta nuorten kuntoutusetuuksien leikkaamisen kaltaisten toimien voidaan nähdä olevan ristiriidassa hallituksen tavoitteen kanssa. Allianssin mukaan on tärkeää, että nuorena työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyvien määrää pystyttäisiin vähentämään ja kuntoutustuen korotettu määrä nuorille on toiminut keinona kannustaa nuoria sitoutumaan kuntoutumiseen.

Hallituksen esityksen mukaan muutos saattaa johtaa siihen, että kuntoutukseen oikeutetun kannuste ottaa kuntoutus vastaan heikkenee ja työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyvien määrä saattaa lisääntyä. Allianssin näkökulmasta nuorten kuntoutumiseen

panostaminen, sen sijaan, että nuori joutuu työkyvyttömyyseläkkeelle, on sekä inhimillisestä että yhteiskunnallisesta näkökulmasta paljon kannattavampaa. Nuorten työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä tulisi ehkäistä kaikin keinoin.

Allianssi on huolissaan siitä, että leikkaus vaikeuttaa erityisesti osatyökykyisten nuorten mahdollisuuksia kuntoutua, kiinnittyä yhteiskuntaan ja työllistyä. Myös kuten hallituksen esityksessäkin todetaan, vammaisia henkilöitä on ammatillisen kuntoutuksen kontekstissa erityisesti nuoren kuntoutusrahan saajissa. Nuoren kuntoutusrahan merkitys vammaisen nuoren itsenäistymisen ja kouluttautumisen kannalta on erittäin olennainen. Etuuden tason alentaminen voi vaikuttaa motivaatioon suuntautua työelämäään tähtäävään kuntoutukseen.

Lisätietoja:

Suvi Mäkeläinen

Vaikuttamisen asiantuntija

Suomen Nuorisoalan kattojärjestö Allianssi ry

suvi.makelainen@nuorisoala.fi

0451134194